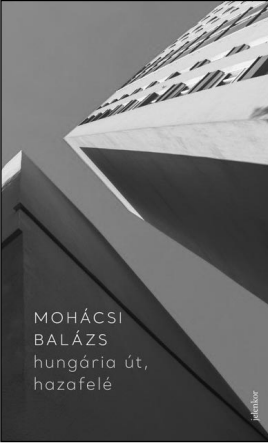


A pécsi szál

Bedecs László



Szinte mindig a főváros a központ, Budapest pedig jó néhány irodalmi műben mitikus centrum. Csakhogy Budapest mítoszával párhozamosan vagy épp azt ellenpontozva az elmúlt másfél évszázad magyar irodalma a kisváros és a vidéki nagyváros mítoszait is építette. Debrecen és Szeged mellett épp az a Pécs büszkélkedhet Csorba Győzőnek, Pálinkás Györgynek, Bertók Lászlónak vagy épp Parti Nagy Lajosnak köszönhetően árnyalt költészeti reprezentációval, ahol most az ebbe a sorba beállni igyekvő Mohácsi Balázs próbált csalás nélkül szétnézni, reményt találni. A mottóul választott Bagi Zsolt-idézet nyomvonalán elindulva gondolkodik az önkép és a városkép kapcsolatáról, illetve annak az evidenciának a mélységeiről, hogy természetes módon és szükségszerűen kötődünk ahhoz a helyhez, ahol élünk és ahol felnőtünk.

Az már másodlagos, hogy szeretjük vagy gyűlöljük, ragaszkodunk hozzá vagy elvagyódunk belőle, nosztalgiá-

zunk egy korábbi állapota iránt vagy épp örülünk a fejlődésének - a kötetben megformált kérdés a kötődés erejére, a kiszakíthatatlanság bizonyosságára vonatkozik, arra, miként válik a hely az identitás elválaszthatatlan részévé, és hogyan beszélhetünk ennek a kölcsönös függésnek a tudatában önmagunkról és a helyről, ahol élünk.

Vagyis a város táplálja és neveli a verset, de vers maga is igyekszik beleszólni a városról folyó diskurzusba. Mohácsi szerepet kér, követel ezzel a kötettel a városkép nyelvi megalkotásának folyamatában: a versekben is megidézett egykori kisfiú, egy szemlélődő alak, illetve a tinédzserkori sodródó figura a versbeli megszólalással válik láthatóvá, cselekvővé, sőt kezdeményezővé. Nagy kár, hogy eközben megelégszik két retorikai fogással. Az egyik a városnak az ókeresztény sírkamráktól a sétálóutca torz Weöres-szobráig terjedő kulturális örökségének és az ebből a közegből sokáig ki sem látó kisfiú eszmélésének, nevelődésének, tanulásának, szerelmeinek és barátságainak egymásra csúsztatása, vagyis a város emlékeztének és a saját emlékeknek az egymásba játsása. A másik a vidék hangjára jellemző panasz retorikája, a hiányzó lehetőségek sorolása, a perifirikusság és a provincializmus miatti keserűség újbóli megfogalmazása, ami például az újra egyre fontosabbá váló Térey-költészet Debrecen-verseinek dühében már húsz-huszonöt éve is ott volt, és

Bedecs László 1974, Budapest-Baku, kritikus. Legutóbbi könyve: *Egy lehetséges változat*. Tanulmányok, kritikák a kortárs magyar költészetről (2016).

ami állandóan a lehangoló és kicsit unalmas elmenni-maradni kérdésébe torkollik. Azt a kicsit közhelyes alap-gondolatot, mely szerint vidéken megállt az élet, minden jó hely bezár, minden haver elköltözik, minden jó zenekar megszűnik, Mohácsi a kötet-címmel teszi valamelyest érdekessé, hiszen az ott szereplő „haza” és főleg a „hungária” szavakkal az egész országra kiterjeszti a perifériáról, a marginalitás-ról és az egykor virágzó és dinamikus, ma már csak „sitt”-szerű kulturális hagyományról mondottakat.

Amit azonban ez a kiterjesztés, általánosítás hozzátesz a versekhez, az elvész a kötet egészére jellemző beszédhelyezeten, vagyis azon, hogy maga a beszélő viszont fontosnak mutatja magát, azaz: bár poétikailag ez lenne a kívánatos, nincs ereje saját perifirikusságával is szembenézni. A város és az ország ugyan szerinte se nagyon látszik a világtérképen, de ő, ennek az országnak és ennek a városnak a lakója mindenáron látszani akar. Pont úgy, ahogy a másik kötetmóttó, Anghy András gondolata a városokra utalva fogalmaz: „minden város titkolt vágya [...], hogy ne csupán egy város, hanem általában „a” város legyen”. Minden költő vágya, hogy „a” költő legyen - és ez becsületre méltó, valóban létező vágy, de a legtöbb esetben mégis csak megmosolyogtató. A problémán gondolkodva Kuligin jut eszembe a *Három nővérből*, aki ugyan a világ központjának érzi a történet helyszínét, az orosz kisvárost, sőt önelégültségével tüntet, a csehovi rendben csupán egy jellegtelen mellékszereplő: a szerző tehát egy ref-

lexiós szinttel feljebből margóra helyezi a magát a centrumba álmodó, vágyai szerint oda tartozó szereplőjét. Valami ilyesmit hiányolok ebből a kötetből is: a beszélő ne kintről vagy pláne fentről nézzen a városra, ne gondolja, hogy ő egyébként onnan elme-
het, ha kedve tartja, szintet léphet, ha úgy akarja, hanem mutassa meg, hogy ha a város és az ország a lakói által az, ami, akkor a lakók egy percig sem képzelhetik, hogy különbek, többek bármely más lakónál. Tudják és mondják, ha lehet, hogy aki kispályán játszik, az kispályás játékos akkor is, ha épp Kassák-mezt húz magára.

Az is igaz persze, hogy Mohácsi versei próbálnak a kispálya előnyei mellett is érveket hozni, ez lenne a „lassú város” koncepciója. És ahogy Csehovnál mesterien összefügg a térábrázolás az időérzékeléssel, ráadásul úgy, hogy mindez egyben értékképzet is, úgy próbál Mohácsi is a maga szintjén térről és időről, kis(ebb) városról és lassúságról, mindezzel kapcsolatban pedig az ember világban való elhelyezkedéséről, az életmódok és -tempók értékrendjéről is beszélni. A kötetre ráerőltetett „lassú-város-kiáltvány” lehetne egy életszemlélet, vagy nagy szavakkal: egy életfilozófia költői lenyomata, ha szemléletileg, nyelviileg és formailag egységesebb anyag támogatná, ha nemcsak gegnek látszana egy következetlen kötetben. Pedig lenne ebben mit keresni, hiszen ez láthatóan épp ellentétes irányú, mint az évszázaddal ezelőtti szerzőknél (Flaubert-et vagy Kosztolányit, Móriczot említhetnénk még hirtelen), hiszen ott épp a modernség igénylése hallatszik, ott

a kisváros az elidegenedett, csak a külsőségekben megnyilvánuló világot jelenti, a szubjektum magára maradásának, befelé fordulásának helyét. Mohácsi viszont a huszadik század tapasztalatától átítatva épp a metropoliszban látja ugyanezt, számára, legalábbis a programversben, a rohanó nagyváros a riasztó, és ezzel szemben beszél a lassú kisváros kívánalmáról, az élhető hely álmáról. A probléma az, hogy ellentmondásos mindez: odaírja ugyan alcímnek a „lassúváros”-t (egyébként teljesen feleslegesen, gyengítve, elrontva csak a főcímet), de aztán a panasz-kultúra ereje, amely miatt egyébként olyan sokan elvágódnak ebből az országból, legyőzi őt, és a vidéki lét negatívumai között nála is automatikusan feltűnik a lassúság, a nehézkesedés, melynek következtében olyan nehezen változik itt bármi is. Vagyis miközben ez ellen kiált, maga is használja a lassúságot mint az unalom és az elszalasztott élet metaforáját.

De mindez csak e kötet kerete, a konkrét, túlságosan szerteágazó, a szerző útkeresésének a kelleténél nagyobb bizonytalanságát jelző szövegek másféle problémákat rejtenek. Az egyik ilyen a komolyság és a könnyűség egymást ütő poétikai megoldásai gerjesztik. Nagyon is jó, hogy az elsőkötetes szerző próbál a vallomásos költészet köreiből kiszakadni, igyekszik a gyerekkori traumákat csak annyit emlegetni, amennyi egy efféle költészet megalapozásához feltétlenül szükséges, és mint láttuk, próbál városának és országának aktuális gondjaira is rápillantani. Nagyon jó az is, hogy ugyanakkor nem

ragad bele ebbe a komolykodó, bölcselkedő, kicsit koravén pózba, mint néhány kortársa (Fehér Renetó, Gerőcs Péter például), hanem próbál játékos-vicces megoldásokkal lazítani a szövegben, könnyíteni a vállára vett terhek súlyán. A baj az, hogy az ehhez szükséges iróniája sokszor másokra irányul, bántó, a humora pedig durva - és az öniróniának kevés jelét mutatja: „nem történhet meg még egyszer, hogy unokánkat / megkéseljék dolly roll-koncerten” - írja épp a *lassúváros-kiáltványban*, és érzésem szerint arra gondol, hogy a mi unokánk már nem fog ilyen koncertekre járni, nem fog ennyire olcsó kultúrát fogyasztani. De ezzel bántja azokat, akik ilyen koncertekre járnak, az ilyen helyeken nem létező „késelés” emlegetésével pedig kifejezetten nevetségessé is teszi őket. Ez nem vall kifinomult érzékenységre, nem mutat empátiát - miközben ez elvárható volna egy magára valamit adó költészettől. Ugyanebben a versben ott az „éljenek a burzsoá nyugdíjasok!” felkiáltás is, amely nemcsak így, a kontextusból kiragadva ízléstelen, anélkül is csak egy kocsmai vicc, és nem is értem, kit és miért vesz célba.

A „nemzödüh” szó használata a parti-nagyos hangulatú „baszdüh” helyett kifejezetten modoros, a „mamácska” gyermek, zavaróan lágy, az pedig, hogy még a Petőfi utcában sem érint meg valakit a romantika, megint csak egy szlemmes poén, gyenge megoldás. A „baj van a mandulámmal, mint erre felé / a mandulákkal általában” (*willkommen*), viszont épp a pécsi vonatkozásokról lehet érdekes: a Janus Pannonius-

féle mandulafácscsa és fa mai pécsi rokonainak akár a télben is virágzó rész szépsége mellett a mérgező gyümölcs és a betegségekért felelős szerv párhuzama szépen mutatja a város történet és a saját megélt élet összekapcsolásának lehetőségeit, az egymásra írhatóság, az egymásba olvashatóság technikáit. Az viszont már nem szerencsés, hogy ugyanez a motívum néhány oldallal később visszatér: „a városban esik a mérges mandulaízű eső” (*asszonyom a város egy lusta napon*) - ezt a másodikat jobb lett volna kihagyni a kötetből, hacsak nem azt próbálta demonstrálni a szerző, hogy a mandulából megárt a sok: nagy mennyiségben mérgező, sokszor használva hervasztó.

Örömmel állapítottam meg, hogy a kötetben egész katalógusát, panorámáját láthatjuk Pécs múltbeli és a jelenkori értékeinek - kár, hogy a szerző megint csak a 'régen minden jobb volt' panaszos csapdájába esett, amikor a könyvnyebb utat választotta. A szövegtér mégis megrajzolja a város terét, a kötetben előre haladva szinte a városban mozgunk mi is, sőt a könyv végére került, az alighanem legnagyobb pécsi költőnek, Bertók Lászlónak ajánlott *panoráma-kísérlet* nem is kevesebbet vállal, mint e katalógus hiánytalan összeállítását:

*„pásztázok a hungárián
egykori zöld egykori csillag uránia
egykori kino
egykori jam kórház tér százéves barbakán ferencesek
szent istván tér leőwey szökőkút sétatér
székesegyház*

*kioszk papucs dante hiány csontváry
hiány lék a falon dzsámi”*

A felsorolásból is látszik, hogy a kulturális tér, vagyis mindaz, ami Pécsset meghatározza és különbözővé teszi minden más helytől, nem csak a magas kultúra tárgyait és szövegeit jelenti, része ennek a romkocsmák világa, a Kispál és a borz repertoárja, az iskolai szavalóverseny és minden más, ami valaha élményt jelentett. Az is látszik, hogy nem az útikönyvek imperatívuszai, nem a kötelező körök, hanem épp a személyes élmények tesznek bármit is fontossá: „egy kanapé egy a konzumtól az olimpiáig / vállunkon vitt kanapé emléke a plázamozitól / a zsolnay-dombig hazakísért lány emléke” és a többi. Épp azért neveztem már kétszer is következetlennek, ellentmondásnak a kötetet, mert máshol viszont azt olvashatjuk: „emlékek csak: nem visznek máshová / nem dinamikus hagyomány: ócska sitt. / sokaknak kéne már ezt belátni” (*hungária út, hazafelé*). Hiszen a város emléke és a saját emlékek lényegében ugyanazok, ha az egyik ócska sitt, a másik is az, ha az egyik itt, helyben tart, a másik sem enged elmenni. És persze, megint az önirónia hiánya, az öntudat diadala: én már tudom, amit ti nem - én már beláttam, jó lenne, ha mások is belátnák, merre tart a város és az ország. Az újkomoly-ság néha túl komoly.

És ha már a Kispált emlegettem, azok egyébként kimondottan üdítő sorok, ahol egy dalszöveg részlete simul észrevétlenül a vers szövegébe - persze nem úgy észrevétlenül, hiszen sokan

felismerjük őket, hanem úgy, hogy nem kiált róluk az intertextualitás nyoma, sajtáttá lesznek ezek az idézetek. Ahogy azok is, amelyeket én nem ismertem fel, azaz amelyeknek az idézet-volta sem vált nyilvánvalóvá, nemhogy az eredetijüket kerestem volna. Onnan tudom, hogy mégis vannak, lehetnek ilyenek, méghozzá jelentős számban, hogy az *intertextualitás&kollázs* című szöveg, rendhagyó, de nagyon eredeti módon felsorolja a forrásokat, akiktől a könyvben szó szerinti vagy torzított formában idézetek találhatóak, mind a kb. százat. Igazi posztmodern gesztus ez, Esterházy Péter se csinálta jobban, csak korábban. De a gesztusnál, még egyszer megerősítem, izgalmasabb, hogy a vendégszövegek milyen észrevétlenül simulnak az főszövegbe - már ha egyáltalán beszélhetünk ilyen mennyiségű idézet mellett főszövegről. Az pedig külön jó, ha a forrás is kötődik Pécshez, mert olyankor a szövegek közti kapcsolatokon keresztül újra csak a városnak a kötetben oly sokszor megnevezett mítosza épül tovább. De Mohácsi Balázs kötetében Pécs végül mégis olyan városnak látszik, melynek nemcsak kezdete van, de bizony vége is lehet. Csak akkor lenne azonban ez megfontolásra érdemes ajánlat, ha következetes és világos alternatíva is volna, és ha maga a beszélő tudatosabban kötné magát mindahhoz a rosszhoz, amitől szerinte a városnak szabadulnia kell, és minden jóhoz, ami miatt ettől a várostól nem tud soha megszabadulni.

Mohácsi Balázs: hungária út, hazafelé, Jelenkor, Bp., 2018., 80 oldal, 1499 Ft.

Mindenki kialakíthatja saját Budapest-könyvét

Zólya Andrea Csilla



Izgalmas színpoltjai az elmúlt évek magyar gyerekkönyv-kiadásának az utóbbi években több kiadónál is megjelent gyerekeknek és családoknak szóló várost járó és bemutató Budapest-kötetek. Mindezek közül most Tittel Kinga: *Mesélő Budapest* című 2016-ban napvilágot látott könyvét és Bartos Erika 2017-ben indult hat részesre tervezett *Brúnó Budapesten* című sorozatát emelném ki. Az előbbi egy családi útikalauz és várostörténeti olvasókönyv, ami a kiadó ajánlása szerint a 10-14 éves gyerekek és szülei számára mu-

Zólya Andrea Csilla 1978, Székelyudvarhely. Kritikus, szerkesztő, tanár. Tanulmányait a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetemen végezte. Jelenleg Szentendrén él. Legutóbbi kötete: *Szabadcsavar* (2014).